

KS. JERZY MISIUREK, *Źródło życia i świętości. Polska teologia kultu Najświętszego Serca Jezusa*, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II 2014, ss. 231.

Najświętsze Serce Jezusa od dawna jest przedmiotem zainteresowania Księdza Profesora Jerzego Misiurka. Najwcześniejsze opracowanie, wydane drukiem – *Nauka polskich teologów katolickich XVII i XVIII w. o kulcie Serca Jezusowego* („Studia Theologica Varsaviensia” 12(1974), z. 1, s. 61-78), liczy sobie dokładnie 40 lat. Jak wskazuje treść semantyczna tytułu, ogranicza się ono do kultu i dotyczy tylko dwóch wieków – XVII i XVIII. Dziewięć lat później w artykule *Z teologii kultu Serca Jezusowego w Polsce XIX wieku* („Ateneum Kapłańskie” 101(1983), s. 266-273) uzupełnił opracowanie o wiedzę dotyczącą XIX w., a dwanaście lat później wydał omówienie modlitewnika *Pierwszy polski modlitewnik czcicieli Serca Jezusowego* (w opracowaniu zbiorowym: *Podstawy duchowe wobec Boga, Kościoła i człowieka*, Lublin 1995, s. 198-215). Przedstawił też dwa partykularne ujęcia kultu Serca Jezusowego – przez XVII-wiecznego teologa Kaspra Druźbickiego: *Il Cuore di Gesù e la Santissima Trinità Alla luce del pensiero di Gaspare Druźbicki SJ [...] (Semiotica del Testo Mistico. Atti del Congresso Internazionale, L’Aquila 1995, s. 407-410)* i świętego papieża Jana Pawła II: *Podstawy i wartości kultu Serca Jezusa w świetle wypowiedzi Jana Pawła II* (w opracowaniu zbiorowym: *Scio cui credidi*, Lublin 2007, 807-814). Syntezę wiedzy Księdza Profesora o teologii i kulcie Serca Jezusowego przedstawia encyklopedyczne opracowanie hasła *Serce Jezusa*, I: *Teologia*, II: *Kult*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. XVIII, Lublin 2013, kol. 7-11. W ciągu tych 40 lat duchowego i intelektualnego dojrzewania Autora zmieniła się terminologia dotycząca „Serca” Zbawiciela. Od 1974 do 1995 r. funkcjonował termin *Serce Jezusowe*, natomiast w 2007 r., w opracowaniu dotyczącym wypowiedzi Jana Pawła II, użył Autor terminu *Serce Jezusa*. Podobnie w wyżej wzmiankowanym hasle encyklopedycznym.

Prezentowana książka jest dziełem komplementarnym – dotyczy zarówno kultu, jak i teologii Najświętszego Serca Jezusa. Jest nie tylko naukowym opracowaniem – analizą zagadnienia kultu Boga skoncentrowanego na Najświętszym Sercu Jezusa, ale też swoistym świadectwem osobistego – ponad 40-letniego przywiązania do tematu. Na osobiste duchowe życie w relacji do Bożej Miłości, której emanację obrazuje Serce, wskazuje wymowna treść dedykacji: „Najświętszemu Sercu Jezusa, Patronowi Unii Apostolskiej Kleru i Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w 250. rocznicę *Memoriatu polskich biskupów katolickich* oraz ustanowienia święta dla Polski i Arcybractwa Rzymskiego, w hołdzie – Autor”. Zatem, zanim jeszcze rozpoczniemy lekturę naukowego opracowania, poznajemy motyw jego stworzenia – dla oddania hołdu Bogu objawionemu w Osobie Jezusa Chrystusa. Analiza tekstu dedykacji, po mistrzowsku skoncentrowanego, pozwala ujrzeć Autora w kontekście nadprzyrodzonej obecności Bożej Miłości wylanej przez Najświętsze Serce Osoby Jezusa Chrystusa. Z treści dedykacji poznajemy również kontekst instytucji ziemskich, aczkolwiek dotyczących sfery życia duchowego – Unii Apostolskiej Kleru oraz Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, którym patronuje Najświętsze Serce Jezusa. Już w dedykacji Autor zreżymuje wprowadza czytelnika na tory historii Kościoła katolickiego w Polsce, który staraniem biskupów przed 250 laty ubiegał się o ustanowienie święta Najświętszego Serca Jezusa dla wiernych w Polsce; informacją o Arcybractwie Rzymskim wykracza ponad historię Kościoła w Polsce – na teren Kościoła w świecie. Przytoczona dedykacja jest kwintesencją osobowości Teologa, który jest nie tylko wytrawnym historykiem teologii duchowości, pamiętającym o miłowych słupach na drodze rozwoju życia religijnego w Polsce, lecz również szczerym czcicielem i wielbicielem miłującego Boga objawiającego się w Osobie Jezusa Chrystusa.

Książka Misiurek, mistrz formy opracowań naukowych, zwykle, poprzez przejrzysty plan prezentowania tematu, prowadzi nas logiczną drogą jego odkrywania. Również tutaj zastosował podział na dwie części – część pierwsza dotyczy nauki „polskich teologów katolickich XVII i XVIII wieku o kulcie Najświętszego Serca Jezusa” (s. 13-171), część druga zaś dotyczy „polskiej myśli teologicznej o kulcie Serca Jezusowego”. Co może myśleć czytelnik po przeanalizowaniu takiego podziału? Sięgnie do zawartości jednej i drugiej części i odkryje, że wkraść się pewien nieład lub został wprowadzony nieostry podział. Część pierwsza dotyczy nauki polskich teologów katolickich z XVII i XVIII w. o kulcie Najświętszego Serca Jezusa, a zatem – polskiej myśli teologicznej o kulcie Najświętszego Serca Jezusa. Część druga odnosi się również

do polskiej myśli teologicznej o kulcie Najświętszego Serca Jezusa. Czy ten podział jest wystarczająco wyrazisty, zwłaszcza wobec treści wypełniającej część drugą, dotyczącą teologii i kultu w XIX i początku XX w. oraz, partykularnie, w wypowiedziach Jana Pawła II? A może bardziej słuszne byłoby jednolite opracowanie historycznego rozwoju kultu Serca Jezusa, poczynając od XVII w., a kończąc na omówieniu odnośnych wypowiedzi Jana Pawła II? Myślę, że gdyby Autor zrezygnował z zachowania oryginalnej formy części pierwszej, będącej świetnym przykładem dysertacji doktorskiej, mógł rozpocząć od przedstawienia teologicznych podstaw kultu Serca Jezusa, następnie ukazać proces jego rozwoju w Polsce od XVII w. do pontyfikatu Jana Pawła II. W osobnej części mógł przedstawić duchowe owoce kultu – uwielbienie, poświęcenie się, wynagrodzenie, doskonalenie i uszlachetnianie wewnętrzne człowieka. Wtedy opracowanie byłoby bardziej zgodne z dotychczasową metodą pracy Teologa i zyskałoby jednolitą logiczną całość. Niemniej należy wspomnieć, że Autor wyjaśnił, iż część pierwsza prezentowanego opracowania jest pierwszym wydaniem rozprawy doktorskiej (s. 7), na której ślad odcisnął promotor, sługa Boży Wincenty Granat, i – być może – zależało mu na zachowaniu pierwotnej formy opracowania?

Doszło również do zachwiania harmonii frazeologicznej. Jak wspomniałam wyżej, w ciągu 40 lat nastąpiła zmiana teologicznego terminu i pobożnościowego tytułu dotyczącego Serca Osoby Jezusa Chrystusa – początkowo stosowany termin *Serce Jezusowe* bywa zastępowany terminem *Serce Jezusa*, co widać w ostatnich artykułach Autora i w podtytule prezentowanego opracowania – [...] *Polska teologia kultu Najświętszego Serca Jezusa*. (strona tytułowa). Tymczasem, poza „fasadą” w tytule i w części poświęconej omówieniu wypowiedzi Jana Pawła II, stosował Autor tradycyjny termin *Serce Jezusowe*. Czy za nieujednoczenie należałoby obwiniać tylko Autora?

Najwyższy, jak zwykle poziom, osiągnął Autor w prezentacji teologicznego dowodu. Najpierw, w części wstępnej, przedstawił ortodoksyjną naukę Kościoła o kulcie Serca Jezusowego wyrażaną w przedsoborowych wypowiedziach papieży (Leona XIII, Piusa XI, Piusa XII) oraz posoborowym nauczaniu Pawła VI i refleksję teologiczną, w 1955 r. zsyntetyzowaną podczas obrad Międzynarodowego Kongresu w Tilburgu, poświęconą teologii Najświętszego Serca (s. 13-14). Następnie ukazał dzieje kultu Serca Jezusowego poza granicami Polski, sięgając do wypowiedzi m.in. świętych teologów: Justyna, Ambrożego, Augustyna, Bedy, Anzelma, Bernarda, Piotra Kanizjusza, Bonawentury, Bernardyna z Sieny, Alberta Wielkiego, Wawrzyńca Justinianiego i Jana z Avila, Jana Eudesa, Ignacego Loyoli, Klaudiusza de la Colombière’a

oraz mistyków: Lutgardy, Mechtyldy, Gertrudy, Małgorzaty Marii Alacoque (s. 15-22). Przedstawił też ewolucję pojęcia – „kult Serca Jezusowego” – od nazwy „nabożeństwo” poprzez *pietatis exercitium* lub *exercitium* aż do *cultus* (s. 37-41). Tak przygotowane informacje wstępne poprzedzają wykład dotyczący: 1. teologicznych podstaw kultu Serca Jezusowego – Wcielenia i Odkupienia (s. 41-61), 2. przedmiotu kultu – fizycznego Serca Zbawiciela ożywionego Jego duszą i zranionego na krzyżu, istniejącego w hipostatycznej łączności w Osobie Słowa Bożego (s. 63-75; 197-201), 3. jego zasadności – ludzkiej potrzeby odpowiedzi na dar miłości – „odpłacania się [...] miłością za miłość” (s. 201) oraz chęci zadośćuczynienia „znieważonej miłości Bożej” i przepraszania (s. 75-82; 201-204).

Autor omówił dwojaki rodzaj kultu – wewnętrzny: modlitwa uwielbienia, idea poświęcenia siebie Sercu Bożemu, wynagrodzenie Sercu Bożemu za grzechy (s. 109-120) i zewnętrzny: indywidualny (s. 120-122) i społeczny (s. 122-128); na s. 129-135 zwrócił uwagę na rolę wewnętrznego usposobienia człowieka w przypadku każdego przejawu czci oddawanej Bogu, w tym Najświętszemu Sercu Zbawiciela.

Pisząc o rozwoju kultu Serca Jezusa w Polsce, wspomniał Ksiądz Misiurek o śladach jego istnienia niemal od początku chrystianizacji, czego przykład znalazł w najstarszej zapisanej pieśni – *Bogurodzica* i innych późniejszych pieśniach oraz najstarszych świadectwach żywego chrześcijaństwa w Polsce – *Kazaniach Świętokrzyskich* (s.), a później w kazaniach Piotra Skargi (s. 25) czy wczesnych próbach pisarskich, np. R.J. Wąchalskiego (s. 24). Kultowi Serca Bożego towarzyszył rozwój systematycznej teologii Serca Jezusa. Jej początek dostrzega Autor w XVII w., poczynając od pism Kaspra Drużbickiego (s. 25-37); wspominał też T. Młodzianowskiego i S. Skibickiego. Autor zwrócił uwagę, że w XVIII w. zarówno kult praktyczny, jak też teologię wzmocniły objawienia w Paray-le-Monial (s. 37-28). Podkreślił, że znalazły one zainteresowanie w polskich klasztorach jezuitów, pijarów, wizytek i w 1706 r. zaowocowały intronizacją nabożeństwa do Serca Jezusowego w warszawskim kościele Pijarów, założeniem Bractwa Najświętszego Serca Jezusowego i powstaniem pism dotyczących zagadnienia (rozpraw teologicznych, rozmyślań, modlitw, zbiorów kazań), *Memoriałem* polskich biskupów do Stolicy Apostolskiej i ustanowieniem dla Polski święta Serca Jezusowego (s. 28-32). Bezcenny wydaje się dla czytelnika ten krótki rys dziejów rozwoju kultu, opatrzony wyczerpującą bibliografią (s. 219-226), ułatwiający czytelnikom ewentualne samodzielne pogłębianie tematu.

Autor ujawnił, że miał zamiar zanalizować zagadnienie kultu Serca Jezusa w Polsce w aspekcie zależności od opracowań teologów zagranicznych. Chciał wyodrębnić oryginalną myśl polskich pisarzy (s. 35 oraz 133: „Zastanówmy się, czy i na ile polscy teologowie byli oryginalni [...]”). Czy mu się udało? By to potwierdzić, należy prześledzić proces naukowego dowodzenia i zweryfikować swoje spostrzeżenia z jego osobistymi wnioskami (s. 165-171; 215-216).

Niezmiernie ważne dla czytelnika zainteresowanego teologią duchowości jest szczególnie potraktowanie aspektu wartości duchowych kultu Najświętszego Serca (s. 137-164; 208-214). Autor uwzględnił „wpływ kultu Serca Jezusowego na doskonałość i uszlachetnienie wewnętrzne człowieka” usposobionego do miłości ku bliźnim (s. 145-149) i do pogłębienia prawd wiary (s. 149-158).

Lektura najnowszej książki Księdza Profesora Jerzego Misiurka w sposób wyczerpujący zapoznaje czytelnika z istotą kultu Trójjedynego Boga w emanacji Jego miłości. Kult miłującego Boga, objawionego w Osobie Jezusa Chrystusa, akceptowany i podtrzymywany w Kościele katolickim, od XVII w. uzasadniany był przez polskich teologów, a od zarania chrystianizacji pielęgnowany przez wiernych partykularnego Kościoła w Polsce. Ponadto należy wskazać na jej pierwszą część jako na wzorczy model rozprawy naukowej, z powodzeniem i bez zastrzeżeń dotąd stosowany we własnych pismach Księdza Profesora i promowanych przez Niego pracach licznych uczniów.

Zofia Pałubska